

Ženski sud za bivšu Jugoslaviju: Traženje pravde i istine i aktivno sećanje.

01.06.2015.

Vjollca Krasniqi

Ratovi u bivšoj Jugoslaviji—devedesetih godina prošlog veka—izazvali su pogibiju, nasilje, bol i patnju ogrmonih razmera. Kao geografija nasilja, ovi ratovi su bili deo proživljenog iskustva mnogih žena i muškaraca u različitim kolektivitetima bivše Jugoslavije. Uprkos ljudskim žrtvama, neki ovu geografiju posmatraju kao istorijsku epizodu iz prošlosti. Za mnoge druge, sećanja na užase, masakre, proterivanja, nasilna raseljavanja, seksualno nasilje i uništenje imovine su i dalje prisutna— oličena u njihovom sopstvu i urezana u pamćenje. Međutim, rat i sećanja nisu samo sveprisutna tema u sadašnjosti; tu je i žudnja za pravdom među preživelim.

Kao mehanizmi retributivne pravde, tribunali i suđenja za ratne zločine zauzimaju značajno mesto u obračunu sa ratnim zlodelima. Restorativni pristup pravdi je takođe značajan, ne samo zato što uključuje veći broj osoba, već i zato što podrazumeva sećanja, odavanje pošte i javno saopštavanje patnji i gubitaka. Svi ti elementi, može se tvrditi, doprinose oporavku, što je preduslov za budućnost bez nasilja. U tom smislu, Ženski sud za bivšu Jugoslaviju—pokrenut od strane ženskog/ženskih pokreta u post-jugoslovenskim državama (Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Kosovu [Ženska mreža Kosova kao vodeća organizacija za/sa Kosova], Makedonije, Crne Gore, Srbije i Slovenije)—održan je prošlog meseca u Sarajevu. To je bio prvi Ženski sud ikada održan u Evropi. Bila je to feministička intervencija u odnosu na restorativnu pravdu. U ovom poduhvatu za doseganjem pravde i istine, Ženski sud se suprotstavio zaboravu nasilja koje se odvijalo tokom ratova u bivšoj Jugoslaviji, koje su perpetuirali mnogobrojni kriminalni sistemi, gde su državni ili nedržavni akteri delovali protiv civilnog stanovništva, pogotovu žena. Ženski sud se bavi savešću, etikom i moralnim odnosom javnosti prema gubitku ljudskih života. Politički motiv koji ga pokreće jeste da doprinese naporima da se prošlost nikada više ne ponovi. Ovaj Sud je pokušao da iznese na videlo vezu između pojedinaca i zajednice u iskustvu rata i nasilja; da problematizuje rizike koji su skopčani sa prenošenjem traume na sledeću generaciju, i konačno, ali ništa manje važno, da naglasi važnost sećanja koje ima za cilj da se takvo nasilje ne ponovi u budućnosti.

Polazeći od feminističkog koncepta pravde, odgovornosti i brige o drugima kao preduslova trajnog mira, Ženski sud je otvorio javni prostor gde su se mogli čuti glasovi žena. To je bio skup gde su žene mogle da iznesu svoja iskustva nepravdi koje su im nanete u ratu, bola i patnji koje su pretrpele, kao i otpora ratu i svom mirovnom aktivizmu. Stoga, politika Ženskog suda tiče se žena koje su preživele, nasuprot meta-narativima o ženama kao žrtvama, jer promišljanje i primena takvih narativa ženama oduzima svaku moć delovanja na stvarnost. Strukturu Ženskog suda su činili paneli o pet široko definisanih tema, tj. oblika nasilja koje su žene iskusile. To su: nasilje prema civilnom stanovništvu; seksualno nasilje; ekonomsko nasilje; militarističko nasilje; i etničko nasilje.

Na Ženskom sudu, koji je održan u Bosanskom Kulturnom Centru u Sarajevu, centralnu ulogu su imale žene koje su preživele rat. One su se obraćale stotinama žena koje su stajale

okupljene u tišini, pažljivo slušajući i često u suzama zbog sećanja koje su iznosile žene iz Srebrenice, Drenice, Velike Kruše, Dečana... i mnogih drugih mesta, na nasilje koje su preživele tokom ratova, na svoje članove porodica koje su izgubile, o njihovim uništenim životima i srušenim nadama, ali i o svojoj borbi za pravdu i strategijama koje su razvile da ponovo osmisle svoje živote. Žene koje su svedočile nisu bile same. Pridružile su im se aktivistkinje, uz podršku medijatorki Ženskog suda, koje su izrazile solidarnost i analizirale širi društveni i politički kontekst ratova u bivšoj Jugoslaviji pred panelom sudija i javnosti.

Pet Albanski sa Kosova iznelo je svoja lična iskustva rata i nasilja koje su proživele. One su se pojavile kao žene koje su preživele ratno nasilje i čija svedočenja govore u ime hiljada žena sa Kosova i iz drugih krajeva, za koje njihova svedočenja predstavljaju proživljeno iskustvo rata i nasilja. Njihova iskustva su jača od žigosanja, ćutanja ili zaborava. Nasilje koje su opisale je složenije od onoga koje pretpostavlja tradicionalna pravda. Mada pojedinačna, njihova svedočenja ukazuju na nasilne metode koji su bili institucionalizovane i deo političke ekonomije rata i kriminalnih sistema u koje su bili uključeni mnogobrojni akteri: državne vojne i policijske snage, paravojne formacije, plaženike i mafiju, čije su se ingerencije preplitale i bile usmerene prvenstveno na civilno stanovništvo: žene, decu, mlade muškarce i starije osobe.

Ženski sud predstavlja intervenciju za postizanje pravde i istine, protiv zaborava ratnih strahota i posledica koje je rat naneo ženama i njihovim zajednicama. Štaviše, on je doprineo spoznaji o ženskom preživljavanju i proširio višestruko razumevanje rodne dimenzije rata i nasilja. Tri dana svedočenja je pokazalo da su žene koje su iznele svoja iskustva pretrpele ogromne gubitke i patnje, nad kojima ipak odnose prevagu borba za pravdu, aktivno sećanje, i borba protiv nekažnjivosti zločina. One se i dalje bore da ponovo izgrade svoje živote, živote svojih porodica i svojih zajednica. Štaviše, one neumorno zahtevaju zadovoljenje pravde. Na Ženskom sudu, svedokinje su jasno dale na znanje da se borba za pravdu i mir mora nastaviti.